

Zadeva: Odgovor na dopis v zvezi z neenako obravnavo upravičencev po ZPIZ-2

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (v nadaljevanju: ministrstvo) podaja splošna pojasnila v zvezi z upokojevanjem in upoštevanju različnih odmernih odstotkov.

V zvezi z odmernimi odstotki iz naslova skrbi za otroke bi želeli pojasniti, da se v skladu z Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 48/22 – uradno prečiščeno besedilo, 40/23 – ZČmIS-1, 78/23 – ZORR, 84/23 – ZDOsk-1, 125/23 – odl. US in 133/23; v nadaljevanju ZPIZ-2) zavarovancu, ki je izpolnil pogoje za pridobitev pravice do predčasne, starostne ali invalidske pokojnine, zaradi skrbi za vsakega rojenega ali posvojenega otroka, ki je državljan Evropske unije in za katerega je skrbel v prvem letu njegove starosti, odstotek odmere pokojnine poveča za 1,36 odstotka, vendar največ do 4,08 odstotka, torej za tri otroke. Do dodatnega odmernega odstotka je bila v primeru uveljavitve pokojnine do 31. marca 2022 praviloma upravičena ženska, razen če je pravico do nadomestila iz naslova starševstva v trajanju najmanj 120 dni užival moški, o čemer se starša za vsakega posameznega otroka sporazumno dogovorita. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (novela ZPIZ-2M), ki je začel veljati 19. marca 2022, uporablja pa se od 1. aprila 2022, pa je z novim 10. odstavkom omogočil, da lahko v primeru, če ženska še ni uveljavila pravice do predčasne, starostne ali invalidske pokojnine, ob sporazumnem dogovoru dodatni odmerni odstotek zaradi skrbi za otroke uveljavi moški, brez pogoja uživanja nadomestila iz naslova starševstva. Enako pravico lahko uveljavi moški v primeru smrti ženske, ki ni uveljavila pravice do predčasne, starostne ali invalidske pokojnine.

V zvezi z vašim mnenjem o vprašljivosti pravičnosti zgoraj navedene novosti v zvezi s priznanjem dodatnega odmernega odstotka po ZPIZ-2M za moške zavarovance le za naprej in ne tudi za že upokojene, bi želelo ministrstvo pojasniti, da se pravica do pokojnine prizna in odmeri na podlagi veljavne zakonodaje, kar torej pomeni, da se zavarovanci upokojijo pod pogoji, ki veljajo v času uveljavitve pravice. Zavarovanci se ne morejo upokojiti na podlagi pogojev, ki so veljali v prehodno veljavni zakonodaji (ko so veljali praviloma blažji upokojitveni pogoji), prav tako pa novo sprejeta zakonodaja (ki praviloma uvaja strožje pogoje za upokojevanje) ne spreminja položaja za že upokojeno populacijo. Navedeno je v skladu s temeljnim ustavnim načelom pravne varnosti, ki predpostavlja jasnost, določnost in predvidljivost zakonodajne norme, iz česar izhaja tudi pravilo, da pravne norme lahko urejajo položaj posameznika le za naprej ter načelom prepovedi povratne veljave predpisov, čemur je sledila tudi novela ZPIZ-2M v predmetnem delu. Dodatno v zvezi z novo ureditvijo možnosti uveljavljanja dodatnega odmernega odstotka za moške pojasnujemo še, da bi bila morebitna možnost uveljavljanja dodatnih odmernih odstotkov za moške za nazaj neupravičena oziroma neutemeljena tudi zaradi dejstva, da je bila skrb za otroke primarno priznana zavarovankam, zaradi česar so imele slednje v preteklosti višje odmerne odstotke iz tega naslova kot moški zavarovanci, le-ti pa so bili na podlagi novele ZPIZ-2G postopoma izenačeni, kar pomeni, da nadaljnja pozitivna diskriminacija žensk v tem primeru tudi ne bi bila več upravičena.

Nadalje bi vam v zvezi z izpostavljenimi **problematiko različnih odmernih odstotkov za moške v času veljavnosti ZPIZ-2**, želeli pojasniti, da so bili s sprejetjem ZPIZ-2 v letu 2012 (veljavnost od 1.1.2013) v okviru celovite reforme med drugim na novo določeni oziroma prilagojeni tudi odmerni odstotki, ki so, glede na spremenjeno matematično formulo

izračuna pokojninske osnove v povezavi z načinom izračuna valorizacijskih količnikov, v primerjavi s prej veljavnim ZPIZ-1, približno ustrezali takrat veljavnim odmernim odstotkom. Od 1. januarja 2013 dalje je za moške zavarovance za 40 let pokojninske dobe odmerni odstotek znašal 57,25 %, za ženske zavarovanke pa je bil prvotno določen postopen prehod iz 64,25 % na končni odmerni odstotek v višini 60,25 % v letu 2023. Ureditev glede odmernih odstotkov se je nato z noveliranjem zakonodaje spremenila na način, da je novela ZPIZ-2G, z začetkom uporabe s 1. januarjem 2020, določila postopno zvišanje odmernega odstotka za moške iz 57,25 % na 63,5 % do leta 2025. Hkrati pa je ta novela ustavila padanje odmernega odstotka za ženske in tako ohranila vrednost le-tega pri 63,5 %. Nadalje pa je novela ZPIZ-2I, ki se je začela uporabljati v maju 2021, prehodno obdobje za uveljavitev odmernega odstotka za moške zavarovance skrajšala za dve leti, kar pomeni, da od leta 2023 dalje odmerni odstotek tudi za moške zavarovance znaša 63,5 %.

Pojasniti velja, da upokojencev, ki so se sicer upokojevali po ZPIZ-2, vendar v različnih obdobjih oziroma letih, pri odmeri pokojnine ne moremo enačiti, saj so se upokojevali po različnih pogojih zaradi določenega prehodnega obdobja postopnega uveljavljanja posameznih parametrov, ki vplivajo na višino pokojnine. Tako so se takoj po uveljavitvi ZPIZ-2 zavarovanci lahko upokojevali pod blažjimi pogoji kot tisti, ki so se upokojevali kasneje – tako v zvezi s pogoji za starostno upokojitev (za moške se je na primer za nekatere pogoje še dvigovala starostna meja v letu 2016) kot tudi v zvezi z obdobjem zajema let za izračun pokojninske osnove (za izračun pokojninske osnove v obdobju 2013 do 2018 je veljalo prehodno obdobje, in sicer se je iz 19 let postopno povečevalo na 24 najugodnejših zaporednih let). Ob uvedbi zakonodaje, ki je sicer s prehodnimi obdobji postopno dvigovala odmerne odstotke za moške na eni strani in na drugi strani zniževala odmerne odstotke za ženske z namenom izenačitve odmernega odstotka za oba spola, pa so se drugače uredile tudi nekatere druge pravice, kot je npr. dvig izplačila dela starostne pokojnine ob podaljševanju zavarovanja in višanja sorazmernega dela pokojnine ob reaktivaciji vsaj za 4 ure dnevno ter ugodnejšega vrednotenja dodatnih treh let vključitve v zavarovanju. Upokojencev, ki so se upokojevali v različnih časovnih obdobjih, torej ni mogoče v celoti enotno obravnavati, saj se je tekom desetletij zakonodaja večkrat spreminjala, pri čemer praviloma nove spremembe niso veljale tudi za posameznike, ki so bili že upokojeni na podlagi predhodno veljavnih predpisov. Tako tudi pokojnin posameznih zavarovancev, ki so se upokojevali v različnih obdobjih, ni mogoče neposredno primerjati, saj tudi ni mogoče izračunati višine njihovih pravic na podlagi trenutno veljavne odmerne lestvice, saj bi se pri morebitnem razmišljanju o preračunavanju višine prejemkov uživalcev pravic, ki so le-te pridobili po prejšnjih predpisih, nujno odpirala številna vprašanja, kot npr. ali bi morali uživalci pravic za novo odmero izpolnjevati tudi pogoje, določene v sedaj veljavnem zakonu, in ali bi bilo treba na novo izračunati njihovo pokojninsko osnovo (ob upoštevanju trenutno veljavnih valorizacijskih količnikov), od katere se odmerijo pravice. Velja še izpostaviti, da so se priznane pokojnine v zadnjih letih tudi dodatno izredno usklajevale, kar tudi vpliva na samo višino pokojnine, saj se višja usklajena pokojnina izplačuje za celotno obdobje naprej. Velja še izpostaviti, da Ustava Republike Slovenije sicer ne prepoveduje različne obravnave zavarovancev, da pa ob spremembi zakonodaje ne bi prišlo do nesorazmernega razlikovanja njihovih položajev ob upokojitvi, se z ustrezno dolgim prehodnim obdobjem za posamezne spremembe, v konkretnem primeru višanja odmernih odstotkov, zagotovi, da so njihovi položaji izenačeni oziroma približani v največji možni meri.

